
ВОЕННА АКАДЕМИЯ „ГЕОРГИ СТОЙКОВ РАКОВСКИ“

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Веселин Костов Янчев

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

бул. „Цар Освободител“ № 15, тел. 0889 234 313

на научните трудове, представени по конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент“, област на висшето образование 9.

Сигурност и отбрана, професионално направление 9.1. Национална сигурност в научна секция „Военна история и патриотично възпитание“ на Институт „Перспективни изследвания за отбрана“, обявен в „Държавен вестник“ бр. 68/17. 08. 2021 г.

на кандидата:

д-р Стоян Валентинов Николов

главен асистент във Военна академия „Г. С. Раковски“

В обявения конкурс д-р Николов участва с 22 публикации, от които 2 монографии, 11 статии и 9 научни доклада.

Представената научна продукция не само покрива, но значително надвишава точките, предвидени в минималните национални изисквания по действащия Закон за развитие на академичния състав на Република България – 555 от 400. По показател „Г“ – публикации извън хабилитационния труд, вместо изискваните 200 точки кандидатът има 275, при условие, че списъкът

им не е пълен. По показател „Д“ – цитирания или рецензии – точките са 130 вместо 50. Обръщам внимание на последния показател, който в най-голяма степен свидетелства, че изследванията на д-р Николов са познати, търсени и използвани, както от българската, така и от международната научна общност и той е утвърден авторитет в областта на военно-историческите изследвания.

За рецензиране от научното жури са представени 13 публикации, от които 1 монография, 1 книга на базата на защитен дисертационен труд, 6 статии и 5 доклада, които не повтарят използваните за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Условно те могат да бъдат разделени в 3 категории:

1. Публикации, свързани с проблематиката на дисертационния труд

След безапелационна защита през 2010 г. на малка докторска дисертация на тема „Пленническият въпрос от войните на България 1885-1918 г.“, през 2012, 2016, 2017, 2019 и 2020 г. в авторитетни научни списания като „Военно-исторически сборник“ и „Македонски преглед“, както и в сборници от научни конференции, д-р Николов публикува 4 статии и 1 доклад, разглеждащи съдбата на българските пленници по време и след войните за национално освобождение и обединение 1912–1918 г. През 2018 г. излиза и неговата първа монография „Забравените герои. Пленническият въпрос от войните на България 1885–1918 г.“.

Във всички тези публикации се проявява изключително съвестното и отговорно отношение на автора към разглежданата проблематика, неговата професионалната прецизност и задълбоченост. Те не копират, а надграждат и оптимизират постигнатото в дисертационния труд. Чрез тях в публичното

пространство се поставя и представя проблем, практически неизследван и следователно слабо познат на интересуващите се от миналото ни. Освен че допълват картината на войните от 1885 до 1918 г., публикациите и книгата на д-р Николов отдават почит и изпълняват дълга на съвременниците към тези „забравени герои“ – мъченици. За първи път в българската историография пленническият въпрос е разгледан като обект на международното право и междудържавните отношения. Издирени са и са представени възможно най-точни данни за броя на българските пленници във всяка от войните, тяхната съдба, усилията на държавните институции, на политическите сили и на цялото общество за облекчаване положението на пленниците и освобождаването им. Всичко това е постигнато изцяло на документална основа, без да бъде пренебрегнато нито едно пряко или косвено свидетелство, свързано с темата.

2. Статии и доклади, посветени на военни дейци и военни части

В тази категория е „граничната“ статия, представяща житейския и професионалния път на генерал-лейтенант Годор Кантарджиев, един емблематичен български офицер, свързан с изграждането на армията и всички войни, които тя води до 1918 г. Акцентира се върху съдбата му след края на войната като заложник и като обвиняем за военни престъпления.

Две публикации проследяват биографиите, заслугите и новаторските прояви във военното дело на малко известни герои от Балканската война – артилериста генерал-майор Стефан Славчев и доброволеца авиатор Джовани Сабели.

Статия и доклад разглеждат неизвестни епизоди от съдбата на отряда на капитан II ранг Димитър Добрев по време на Втората Балканска война, както и на 57-и пехотен полк и на бъдещия генерал-лейтенант и началник-щаб на армията Константин Лукаш.

Новите дирения и интереси на д-р Стоян Николов са отразени в изследване, посветено на създаването и първите стъпки на Четвърта конна сотня, което е втъкано в съдържанието на втората му монография.

3. Хабилитационен труд „Българската конница 1878–1912 г.“

Всеки, който разгърне страниците на тази книга, ще усети ентузиазма, въодушевлението и лекотата, с която е написана. Тази видима форма не бива да заблуждава, тъй като нейното постигане е резултат не само на вече натрупан опит и на способностите на автора, а основно на задълбоченото познаване на темата, условията и обстоятелствата, свързани с нея. От тук произтичат и пределно ясното и конкретно формулиране на целите на изследването – цялостно представяне на появата и изграждането на новата българска конница, успоредно с конкретните ѝ прояви в мирно и военно време.

Монографията стъпва на три основни стълба. Първият е документален – публикувани, но основно непубликувани и неизползвани до сега документи от Държавния военноисторически архив Велико Търново (ДВИА), Българския исторически архив при Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (БИА–НБКМ), Научния архив на Българската академия на науките (НА–БАН). Вторият стълб е специализираният периодичен военен печат и най-вече списанията „Нашата конница“ и „Кавалерийска мисъл“, чието съдържание е използвано в максимална степен. Третият стълб е историографията – българска и чужда, свързана не само с темата на изследването, но и с общото

военнополитическо развитие на човечеството. За отбелязване е, че подходът на д-р Николов към вече постигнато от неговите предшественици е уважителен, изпълнен с респект, но и с обективност и критичност. Усложнената обстановка и затрудненият достъп до архивите и библиотеките, както отбелязва самият автор, вероятно са причината да не бъде използван фонд ЗК – Монархически институт в България на Централния държавен архив, който съдържа ценни сведения за армията в разглеждания период.

Хронологическите граници на изследването са логични и добре обосновани. Те имат широк обхват и дават възможност проблемът да бъде разгледан в един цялостен и отчетливо очертан период. Долната граница на практика е отместена до праисторическите времена и е проследена появата и използването на конницата във военното дело. Но от съществено значение е, с оглед на темата, проследяването на конната традиция на българите до 1876 г. и най-вече периода на Временното руско управление (1877–1878), когато са направени първите опити, макар и не съвсем успешни, за създаване на новата българска конница. Началото на войните през 1912 г. бележи нов етап – на проверка на вече постигнатото, на бойно изпитание на българската конница, който изисква отделно и специално изследване.

Използваният подход е класически – проблемно-хронологичен, приложен в двата периода от развитието на изследваната тема – при управлението на княз Александър I и на княз/цар Фердинанд I.

Постигнатите от автора резултати и приноси могат да бъдат систематизирани в няколко направления:

1. За първи път е представена цялостна история на един от родовете българска войска – конницата, изиграла решаваща роля във войните за национално обединение.

2. Детайлно, точно и бих казал педантично е проследена нормативната база, върху която стъпва нейното организационно и кадрово развитие, заедно с практическите мерки във връзка с подбора, обучението и възпитанието на офицерския, подофицерския корпус и войнишкия състав на конницата. Представена е държавната политика по снабдяването на армията с коне, създаването на конезаводи и конски депа с всички съпътстващи проблеми и трудности. Дадена е цялостна картина на материално осигуряване на конницата и нейното въоръжаване, униформи, символика. Не са оставени без внимание и въпросите за развитие на ветеринарното дело и на конния спорт. Представени са биографиите и кариерното развитие на онези офицери, заемали командни постове в конницата и допринесли за популяризирането и развитието на военнотеоретичната мисъл по конно дело. Проследен е и пътят на българската гвардейска част.
3. Разкрит е приносът на конницата при осъществяването на Съединението и неговата военна защита. Нейното бойно кръщение в Сръбско-българската война е представено на фона на цялостното развитие на политическите, военни и дипломатически събития. Както в идеен, така и в практически план е изтъкнат приносът на кавалерийските офицери към националноосвободителното дело на македонските и тракийски българи.
4. Откроен е и е разгледан проблемът за намесата на конницата във вътрешнополитическите борби и използването ѝ за гарантиране на реда и сигурността в страната.
5. Корижирани са някои неточни или погрешни твърдения за развитието на конните части в Българската армия, наложени в историографията.

Що се отнася до действията на Конвоя по време на преврата на 9 август 1886 г., авторът възприема и лансира като единствена версията, че гвардейците остават верни на своята клетва и не отбелязва наличието и на друго твърдение, според което гвардейците фактически са съпричастни към делото на детронаторите. Изложението безспорно би спечелило, ако се покаже и мястото на конницата във военните планове от 1908 и 1911 г. за война с Османската империя, което със сигурност ще бъде част от следващото изследване на д-р Николов.

Представеният хабилитационен труд е оригинален, с висока научна стойност и значимост както за хората, пряко ангажирани с Българската армия, така и за нейните изследователи и почитатели, свидетелство за безспорните научни способности и възможности на д-р Николов. Той има богат практически опит и експертиза по изготвяне на справки за нуждите на Министерството на отбраната, на изложби и експозиции на военна тематика. Николов е утвърден лектор и желан събеседник по военно-исторически теми, както от държавните институции, така и от военно-патриотичните съюзи, от средствата за масова информация и от широката аудитория с различна възрастова характеристика. Като главен асистент във Военна академия през последните три години той успешно води лекции и дискусии по военна история и участва в организирането на национални и международни конференции. Секретар е на Съвета на Института „Перспективни изследвания за отбраната“ и отговорен редактор на списание „Военен журнал“.

Като отчитам, че д-р Стоян Николов притежава широка обща историческа култура, детайлно познава политическата история на България, развитието на Българската армия и водените от нея войни, международното хуманитарно право, както и неговите изследователски, преподавателски и организационни способности, напълно убедено считам, че той в най-висока

степен отговаря на изискванията за заемане на конкурсната академична длъжност „доцент“, област на висшето образование 9. Сигурност и отбрана, професионално направление 9.1. Национална сигурност в научна секция „Военна история и патриотично възпитание“ на Институт „Перспективни изследвания за отбрана“.

Дата: 5 ноември 2021 г.

Рецензент: проф. д-р Веселин Янчев